

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Vývoj kresby lidské postavy u dítěte předškolního věku

Bakalářská práce

Obor: Učitelství pro mateřské školy

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jana Kouřilová

Vypracovala:

Lenka Jelínková

České Budějovice, 2012

Abstrakt

Bakalářská práce je zaměřena na pojetí kresby lidské postavy u dítěte předškolního věku. Teoretická část se zabývá výtvarným zobrazováním předškolních dětí, jeho souvislostí s vývojem kognice, percepce, grafomotoriky a proměnami ve vývoji výtvarného zobrazování v průběhu předškolního období. Praktická část vychází z předpokladů, že u dítěte v předškolním období dochází k vývojovým posunům v kresbě lidské postavy, v průběhu delšího časového úseku. Výzkumná sonda zjišťuje, co je pro kresbu postavy v tomto věku typické a o jaké prvky je kresba postavy obohacována.

Klíčová slova:

Kresba, vývoj výtvarného zobrazení, grafomotorika, kresba postavy

Abstract

This bachelor thesis is focused on preschool child conception of human figure. The theoretical part is about art imaging of preschool children. It also deals with its relationship with the development of cognition, perception, graphomotor skills and changes in art imaging development during preschool period. The practical part is based on the assumption that there is a development of preschool children's drawing of a human figure in a long-term period. The research part of this bachelor thesis is focused on finding typical features of human figure conception that was made by preschool children. This thesis also describes using of newly added features in drawing of a human figure.

Key words:

Drawing, art imaging development, graphomotor skills, drawing of a human figure

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 31. března 2012

Lenka Jelínková

Poděkování

Děkuji Mgr. Janě Kouřilové za metodickou pomoc, rady a připomínky, které mi poskytla při zpracování bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 TEORETICKÁ ČÁST	7
1.1 Charakteristika dítěte předškolního věku.....	7
1.2 Motorický vývoj	8
1.2.1 Hrubá motorika	8
1.2.2 Jemná motorika	9
1.3 Kognitivní vývoj	10
1.3.1 Myšlení.....	10
1.3.2 Vývoj poznávacích procesů.....	11
1.3.3 Vnímání	11
1.3.4 Vývoj řeči předškolního dítěte	12
1.3.5 Paměť	13
1.4 Sociální vývoj	14
1.5 Emoční vývoj	14
1.6 Kresba v předškolním věku dítěte	15
1.7 Historie zkoumání dětské kresby	16
1.8 Rozvoj výtvarného projevu dítěte.....	17
1.9 Faktory ovlivňující dětskou kresbu a její vývoj	19
1.10 Vývoj kresby lidské postavy	20
1.11 Významné znaky v kresbě lidské postavy	22
1.12 Význam barev v kresebném projevu dítěte	23
1.13 Využití kresby v diagnostice	24
1.14 Kresba postavy jako diagnostická metoda.....	25
2 VÝZKUMNÁ ČÁST.....	27
2.1 Cíl výzkumu	27
2.2 Výzkumné otázky	27
2.3 Popis zkoumaného vzorku	27
2.4 Použitá metoda.....	28
2.5 Hodnocení kresby	28
2.6 Výsledky.....	29
2.6.1 Vývoj kresby lidské postavy v časových úsecích.....	29
2.6.2 Rozdíly ve vývoji kresby lidské postavy mezi děvčaty a chlapci	33
2.6.3 Počet nerealistických barevných prvků v kresbě lidské postavy.....	35
2.7 Závěry výzkumu.....	37
ZÁVĚR.....	39
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	40
SEZNAM GRAFŮ A TABULEK	42
PŘÍLOHY.....	43

ÚVOD

Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolila kresbu lidské postavy v předškolním věku dítěte. I když nepracuji v mateřské škole, mám pětiletého syna, u kterého sleduji vývoj jeho kresebných a grafomotorických schopností. Tato oblast mě velmi zajímá, a proto jsem se rozhodla jí věnovat hlouběji.

Ve své práci budu zkoumat kresbu lidské postavy, protože dítě v předškolním věku kresba většinou baví a objevuje se nejčastěji, lze z ní vyčíst aspekty vývoje dítěte. Kresba odráží vnitřní prožívání dítěte a zároveň vypovídá o úrovni jeho psychických i fyzických schopností a vnímání okolního světa dítěte.

Kreslení jakoukoliv technikou provází děti celým předškolním obdobím, protože pro ně představuje činnost přirozenou, příjemnou a tvořivou. Kresba nám naznačuje stav duševního zdraví dítěte. Kresba odráží schopnost zrakového vnímání, představivosti, paměti, jemné motoriky a senzomotorické koordinace. Úroveň vývoje rozumových schopností úzce souvisí s dosažením kresebných dovedností. V kresbě také můžeme najít osobnostní charakteristiky dětí, jejich projevy chování a odchylky od vývoje. Kreslení většinou děti předškolního věku baví, nemusí se do něj nutit a obrázky se často stávají cenným dárkem, kterým dítě obdaruje milované osoby.

Bakalářskou práci jsem strukturovala do dvou částí. V části teoretické se budu hlouběji věnovat charakteristice předškolního věku, motorickému vývoji, grafomotorice a výzkumu vývoje kresby lidské postavy. Ve druhé, praktické části, vycházím z předpokladu, že u dítěte v předškolním období dochází k vývojovým posunům. Budu mapovat některé posuny na základě vytvořených kritérií.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Charakteristika dítěte předškolního věku

Předškolní období je chápáno jako věk mezi třetím až šestým rokem, někdy sedmým rokem dítěte. Předškolního období je ukončeno nástupem do školy.

Langmeier, Krejčířová (1998, str. 84) uvádějí: *„Vůžším slova smyslu je předškolní období „věkem mateřské školy“. V širokém slova smyslu se jako předškolní věk označuje celé období od narození (někdy i včetně vývoje prenatálního) až do vstupu do školy. Takové široké pojetí má svůj praktický význam při plánování sociálních a výchovných opatření pro děti před jejich povinnou školní docházkou. Má ale i určité zápory. Svádí k tomu, aby se vývojové potřeby všech dětí v prvních šesti letech jejich života nepřipustně srovnávaly a aby se podstatné rozdíly, jako pozorujeme mezi batolaty a dětmi mezi třetím a šestým rokem života, ignorovaly nebo alespoň redukovaly na rozdíly pouze kvantitativní.“*

Dle Vágnerové (2008) je předškolní období charakterizováno tělesnou a duševní aktivitou dítěte, významnými změnami v oblasti biologického a psychosociálního vývoje. Tělesná konstituce dítěte se v tomto období mění, dítě roste pomaleji než v předchozích letech. Aktivita se projevuje především hrou. Toto období chápeme jako přípravu na život ve společnosti.

Od hry je pouze krok k výtvarnému projevu, výtvarný projev vychází ze spontánní hry s tužkou, barvou, nebo jiným materiálem. Čačka (1996, str. 47) uvádí: *„Pro děti je hra i kresba, která jim ještě řadu let bude sloužit jako nejadekvátnější vyjadřovací prostředek. Vývoj kresby je v mnohém podobný vývoji řeči. Je však primárnějším, bezprostřednějším a širším nositelem sdělení než slova.“*

Vágnerová (2008, str. 186) uvádí: *„Hra je rovněž neverbální symbolickou funkcí. Je dalším způsobem vyjádření vlastní interpretace reality, postoje ke světu i k sobě samému.“*

1.2 Motorický vývoj

Dítě v předškolním období nabývá na obratnosti rukou, nohou i trupu. Pohyby jsou přesnější, účelnější, plynulejší. Dítě je hbitější, projevuje se schopnost plné sebeobsluhy. S rozvojem jemné motoriky souvisí rozvoj kresby (Šulová in Martin, Gillernová, 2010).

Perout (2005, str. 28) potvrzuje: *„S oblastí fyzického rozvoje souvisí nárůst zrakové a motorické koordinace, kvalita kresby přímo odráží stupeň kontroly v oblasti tělesné.“*

1.2.1 Hrubá motorika

Hrubá motorika se neustále zlepšuje a zdokonaluje, zejména v pohybové koordinaci. Pohyb je přirozenou potřebou dítěte.

Langmeier, Krejčířová (1998) uvádí:

- Tříleté dítě je většinou uvolněnější, poslušnější a klidnější. Chodí, běhá, padá jen velmi zřídka. Zvládá chůzi do schodů i ze schodů. Zlepšení pohybové koordinace, hbitosti a elegance pohybů.
- Pro čtyřleté až šestileté dítě je většinou typické, že srší neutuchající energií, nápady a na chvíli se nezastaví. Samostatně jí, samo se svléká a obléká. Našlapuje přes patu, bez pomoci zvládá schody se střídáním nohou. V tomto věku již některé děti jezdí na kole, umí udržet rovnováhu. Zvětšuje se síla svalů, chlapci bývají silnější než děvčata, pohyby jsou přesnější, málo zbrklé, i když jistá „neohrabanost“ přetrvává. Vyvíjí velkou tělesnou aktivitu, běhá, skáče, leze po žebříku, umí házet míč a šplhá.

1.2.2 Jemná motorika

Rybárová (1986, str. 13) uvádí: „V období předškolního věku pokračuje osifikace, ale kosti ještě nejsou dost pevné a tvrdé. Před vstupem do školy se dovršuje osifikace zápěstních kůstek, a to umožňuje rozvoj jemné motoriky. Dosud živelné pohyby se stávají dokonalejší, účelnější.“

Dítě lépe zachází s tužkou, štětcem, pastelkami a fixy. Tužku už nedrží celou dlaní, ale mezi ukazovákem, prostředníkem a palcem. Rádo si hraje s keramickou hlinou, převaluje ji v dlaních, mačká ji prsty. V předškolním věku se začíná projevovat dominantnost jedné ruky, v souvislosti se zráním CNS.

Langmeier, Křejičřová (1998) a Allen, Marotz (2008) rozdělují vývoj jemné motoriky u dětí předškolního věku takto:

- Třileté dítě ovládá pohyby rukou, nečiní mu problém napodobit různý směr čáry vertikální, horizontální i kruhové. Většinou umí obracet stránky v knize po jedné, rádo si staví z kostek. Pracuje s keramickou hlinou a plastelínou tak, že do ni tluče, převaluje ji v dlaních a mačká ji. Někdy se může začít projevovat i dominance ruky. Daří se mu nosit nádobu s tekutinou a přelévát ji z jedné do druhé. Umí si umýt a utřít ruce.
- Čtyřleté dítě rozvíjí zručnost ve hře např. s kostkami, navlékání korálů na šňůrku. Dokáže vytvarovat různé tvary (cukroví, zvířátka aj.) z plastelíny a keramické hlíny. Maluje a kreslí s určitým záměrem.
- V pátém roce napodobí čtverec, kresba je detailnější, dítě má lepší motorickou koordinaci. Z malých kostek dokáže sestavit trojrozměrné útvary, dobře zachází s tužkou a fixem, umí vybarvit omalovánky. Stříhá nůžkami podle naznačené linky a už je zřejmé, která ruka je dominantní.
- V šestém roce napodobí trojúhelník. Baví ho výtvarné a rukodělné práce, rádo maluje, modeluje, vyrábí různé předměty, pracuje s dřevem a podobně. Se zájmem píše číslovky a písmena, i když je někdy přehazuje. Skládá papír a vystřihuje různé tvary. Umí si zavázat tkaničky.

1.3 Kognitivní vývoj

1.3.1 Myšlení

Vývoj myšlení je dlouhodobý proces, dítě se učí rozumět různým proměnám postupně. Pro dítě musí být realita srozumitelná a přijatelná. Znakem myšlení je útržkovitost, nekoordinovanost, nepropojenost (Vágnerová, 2008).

Myšlení předškolního dítěte je typické egocentrismem, živou představivostí je tvořena identita dítěte.

Langmeier a Krejčířová (1998, str. 89) potvrzují: *„Dítě umí vyvozovat závěry, ale jeho myšlení nepostupuje dosud podle logických operací, je předoperační. Jak symbolické, tak i předoperační myšlení je stále ještě úzce vázáno na činnost dítěte a je v tomto smyslu egocentrické, antropomorfní (všechno polidšťuje), magické (dovoluje měnit fakta podle vlastního přání) a artificialistické (všechno se „dělá“).“*

Myšlení předškolního dítěte ještě nerespektuje zákony logiky, je nepřesné a má mnoha omezení. Znaky uvažování dítěte rozdělila Vágnerová (2008) na informace, jaké si dítě vybírá, a na informace, jaké dítě zpracovává:

Informace, jaké si dítě vybírá

- centrace (subjektivně podmíněná redukce informací),
- egocentrismus (ulpívání na subjektivním názoru a opomíjení jiných, které mohou být odlišné),
- fenomenismus (důraz na určitou podobu světa),
- prezentismus (přetrvávající vázanost na přítomnost, na aktuální podobu světa)

Informace, jaké dítě zpracovává

- magičnost (zkreslování),
- animismus (přiřazování vlastností živých),
- arteficialismus (způsob výkladu okolního světa),
- absolutismus (potřeba jistoty)

Dítě získává schopnost chápat vratnost určitých proměn postupně, v závislosti na jejich složitosti. Pokud by se měnila jen jedna vlastnost objektu, chápalo by, co se stalo. Avšak jakmile se změní dva aspekty nějaké situace, dítě jejich proměnu a charakter vzájemného vztahu nepochopí. Hlavní pro děti je, aby realita byla pro ně srozumitelná a přijatelná. Zkresleně vnímá i čas, žije přítomností. Významná je v předškolním věku fantazie (Vágnerová, 2008).

1.3.2 Vývoj poznávacích procesů

U dětí předškolního věku rychle rostou poznatky o sobě a o okolním světě.

Poznávání je v tomto věku zaměřeno na nejbližší svět a pravidla, která v něm platí. Mění se způsob, jakým dítě poznává, ale nejde o zásadní, kvalitativní proměnu poznávacích strategií (Vágnerová, 2008).

Piaget (1970) označil tuto fázi kognitivního vývoje jako období názorného, intuitivního myšlení (Piaget in Vágnerová, 2008).

1.3.3 Vnímání

Vnímání patří mezi důležité procesy. V předškolním věku je vnímání nepřesné, nedostatky vjemů a vzpomínek jsou doplňovány pomocí fantazie, což někdy dospělí hodnotí nesprávně jako lež. Dítě je zvědavé, všímá si detailů. Sluchové vnímání se zdokonaluje. Dítě dokáže více rozlišit zvuky, které k němu doléhají, a snaží se je napodobit.

Předškolní děti neumí dobře odhadovat prostor. Dovedou bez problémů rozeznat polohu „nahore“ a „dole“, ale ještě neumí rozeznat polohu vpravo a vlevo. Již na počátku předškolního věku děti znají názvy čísel, neznají jejich význam, ale chápou „málo“ či „hodně“ (Vágnerová, 2008).

Zrakové vnímání

Po třetím roce dítě dokáže rozlišit předmět jiné barvy, velikosti, odlišného tvaru. Nerozlišuje ještě předměty, které se liší detailem nebo polohou. Činnosti zaměřené na

rozvoj zrakového vnímání jsou např. vyhledávání daného prvku v obrázku, vkládání tvarů do shodných otvorů. Od čtyř let by dítě mělo umět pojmenovat základní barvy.

Prostorové vnímání

Vnímání prostoru je pro dítě velice důležité pro spontánní hry, vycházky a výlety. Pro rozvoj vnímání prostoru pomáhají skládky a stavebnice. Dítě se snaží objekt prostorově napodobit.

Vnímání času

Vnímat čas napomáháme dítěti především dodržováním pravidelného režimu.

Vnímání sluchové

Pro rozvoj sluchového vnímání je důležité časté zpívání, rytmičování a naslouchání.

1.3.4 Vývoj řeči předškolního dítěte

Vágnerová (2008) uvádí: Předškolní děti rozvíjejí své verbální schopnosti především v komunikaci s dospělými lidmi nebo se staršími dětmi. Učí se od nich různým způsobům vyjadřování, napodobují jejich projev.

Dítě má přiměřenou pasivní i aktivní slovní zásobu. Obvykle má zájem o prohlížení knih, poslouchání příběhů a dokáže říci říkanku. Jednoduše popisuje, co vidí na obrázku. Nebojí se samostatně komunikovat s dětmi i s dospělými. Problémy v řeči mohou být patlavost, nízká pasivní i aktivní slovní zásoba umocněna podnětnými i nepodnětným prostředím. Vady výslovnosti jsou řešeny spolu s logopedem a mateřskou školou, která může poskytnout logopedickou pomoc.

Řeč můžeme dělit podle Šulové (in Merlin, Gillernová, 2010) na složku:

- komunikativní – řeč je dorozumívacím prostředkem,
- kognitivní - růst poznatků a zkušeností souvisí s rozvojem řeči,
- expresivní – dítě dokáže vyjádřit své pocity,
- regulační – k regulaci chování.

Langmeier, Krejčířová (1998, str. 85) definují vývoj řeči: „Řeč se během předškolního období značně zdokonalí. Výslovnost tříletého dítěte je většinou ještě hodně nedokonalá, mnohé hlásky nahrazuje jinými nebo je vyslovuje nepřesně. Během čtvrtého a pátého roku se většina dětí zdokonalí natolik, že „dětská patlavost“ vymizí už před začátkem školní docházky buď zcela, nebo zůstává jen v rudimentech, které se ještě během prvního roku školní docházky spontánně či s malou logopedickou pomocí upraví.“

Podle Vágnerové (2008) děti od 4 let začínají mluvit ve složitějších větách a mezi 4-6 roky si osvojují slovesa. Děti zvyšují četnost užití minulého času. Významnou složkou vývoje je egocentrická řeč, která může mít různý význam např.: dítě bez ohledu na ostatní vyjadřuje své pocity.

1.3.5 Paměť

Vývoj paměti předškolního dítěte závisí na aktuální úrovni kognitivních schopností a na zkušenosti. Rozvoj paměti pozitivně ovlivňují paměťové hry. Závisí na schopnosti zaměření pozornosti, která se zlepšuje mezi 3. a 6. rokem. Záměrná pozornost je vázána na zralost centrální nervové soustavy. Pětileté dítě je schopné pod vedením dospělé osoby procvičovat zapamatování různými způsoby např. ukazováním, opakováním. Nejúčinnějším způsobem zapamatování je dle Vágnerové (2008) neúmyslné zapamatování, které je pro dítě efektivnější. Dítě předškolního věku ještě nechápe, že zapamatování může vést k rozluštění logických vztahů.

První trvalejší vzpomínky, které dítě uchová ve své paměti, se uchovávají útržkovitě do 6 let. Verbální komunikace usnadňuje dětem uchování zážitků v paměti.

Rozvoj paměti závisí na úrovni kognitivních schopností a zkušeností dítěte. U dítěte předškolního věku převažuje bezděčné zapamatování a uchování, později se začíná rozvíjet záměrná paměť, kterou dítě uplatňuje kolem pátého roku (Vágnerová, 2008).

1.4 Sociální vývoj

Vágnerová (2008, str. 235) uvádí: „*Sociální vývoj je významným sociálním mezníkem v předškolním období dítěte zařazením do mateřské školy. Děti se učí žádoucím způsobům chování, především prosociálního, respektujícího práva ostatních.*“

Rodina zůstává nejvýznamnějším prostředím, které zajišťuje primární socializaci dítěte. Charakteristickým znakem předškolního věku je postupné uvolňování vázanosti na rodinu, rozvoj aktivity, která už není tak samoúčelná, umožňuje dítěti, aby se uplatnilo a prosadilo ve vrstevnické skupině. K uvolnění této závislosti přispívá osvojení běžných norem chování, znalost obsahu rolí a přijatelná úroveň komunikace. Dítě se snaží samostatně zařadit do jiných sociálních skupin (Vágnerová 2008).

Významná úloha v socializačním procesu dítěte připadá hře a pobytu dětí v kolektivu.

1.5 Emoční vývoj

Vágnerová (2008, str. 196) uvádí: „*Emoční prožívání předškolních dětí je charakteristické větší stabilitou a vyrovnaností, než jaká byla typická pro batolecí věk.*“

Důležitou součástí emočního vývoje je diferenciací a regulaci vlastního emočního prožívání a vyjadřování emocí. Pro emoční vývoj dítěte je důležitá schopnost emočního vyladění rodičů s dětmi (Langmeier, Křejičřová, 1998).

Emoce ovlivňují rozvoj mezilidských vztahů především s matkou. Vývoj vztahů s lidmi zahrnuje jak schopnost empatie, tak rozvoj citové vazby k druhým.

1.6 Kresba v předškolním věku dítěte

Kresba nám odkrývá to, co dítě prožívá, afektivitu, zájmy dítěte i jeho sebehodnocení. Dítě kresbou o sobě mnohé vypovídá a nemusí k tomu používat slova. Kresba je komunikační prostředek, dítě kresbou i beze slov vypráví, co cítí.

Kresba dle Vágnerové (2008, str. 183) : „*Kresba je neverbální symbolickou funkcí. Projevuje se v ní tendence zobrazit realitu tak, jak ji dítě chápe.*“ Dále uvádí, že kresba v předškolním věku patří k radostnému sebevyjádření dítěte a má neverbální symbolickou funkci. Projevuje v ní tendence zobrazit realitu tak, jak ji dítě chápe.

Mezi psychology a pedagogy se dávno ví, že zkoumání kresby představuje „královskou cestu“ do dětské duše (Davido, 2005).

Kresba lidské postavy nám podává obraz o dítěti, jeho vztazích a o světě. Pro dítě je kresba spontánní, radostnou činností, je pro něj hrou. Při kresbě se necítí zkoumáno. (Davido, 2005).

Kresba v předškolním věku patří k radostnému sebevyjádření dítěte. Dle Vágnerové je kresba neverbální symbolickou funkcí. Projevuje se v ní tendence zobrazit realitu tak, jak ji dítě chápe. (Vágnerová, 2008).

Dítě se spontánně chopí tužky, jakmile ho k tomu uschopní vývojová úroveň jeho myšlení, vnímání a jemné motoriky, tj. ve třetím roce života (Šturma, Vágnerová, 2010).

Předškolní dítě vyjadřuje svůj vlastní názor na svět v kresbě, vyprávění nebo ve hře (Vágnerová, 2008).

Vlastní začátky dětské výtvarné „řeči“ se podobají řeči mluvené (Uždil, 1974).

Perout (2005, str. 28) konstatuje: „*V kresbě se odráží duševní svět dítěte, dílčí schopnosti zrakového vnímání, představivosti, paměti, jemné motoriky a senozomotorické koordinace.*“ Dále popisuje Viktora Lowenfelda, který chápe kresbu a malbu v jejím projektivním významu jako indikátor růstu v oblasti emoční, intelektuální, fyzické, vjemové, sociální, estetické a tvořivé.

Kresba je využívána v různých oblastech (Davido, 2005):

- při testování inteligence,
- jako komunikační prostředek,
- jako diagnostický prostředek,
- jako prostředek zkoumání efektivity dítěte.

Šturma (in Davido, 2005, str. 14) vypovídá: „ *Dítě kresbou odhaluje obsahy, o nichž by se mu jinak nevypovídalo snadno, buď proto, že se mu ještě nedostává slov, anebo proto, že si svůj stav neuvědomuje, že obsahy jeho mysli jsou podobně jako ve snu zastřeny do podoby, která ani jemu samému není dost sdělná. Kresba tomu, kdo ji rozumí (např. zkušenému dětskému psychoterapeutovi), nabízí klíče k pochopení zašifrovaných problémů dítěte.* “

Kresba je pro dítě hrou, sněním a realitou. Ke kreslení dítě nemusí nikdo nutit, objevují se při ní přání. Dítě je motivováno tím, co ho trápí a zajímá.

1.7 Historie zkoumání dětské kresby

Jak uvádí Uždil, Šašinková (1980), důkazy dětské kresby spadají do pravěku. Dochované kresby, o nichž máme důvod se domnívat, že jejich autorem mohou být děti, se datují do období zhruba před 30 000 lety. V období renesance se lidé začali zajímat o studium přírody, anatomie a proporcionality lidského těla. Výtvarné projevy dospělých se začínají odlišovat od kreseb dětských. Na výchovnou funkci a hodnotu kreslení poprvé upozorňuje již Aristoteles (384 – 322 př. n. l.). Aristoteles se domníval, že schopnost zobrazit skutečnost je něco, co se má pěstovat od dětství.

Pedagogický zájem o dětské výtvarné činnosti projevil J. A. Komenský, prosazoval spontánní dětskou činnost, která má dítě vést k jeho tělesným a duchovním potřebám. Dětské kreslení a malování začíná dle Komenského nezobrazivým čaráním, které je cenným výrazem aktivity. V Informatoriu školy mateřské říká, že děti mají být zasvěceni do „malířství a písářství“. Dítěti se má dávat do ruky křída. Chtěl spojit aktivitu dítěte se smyslovým poznáváním světa. (Uždil, Šašinková, 1980).

Kresbě a jejímu významu se věnovali také J. J. Rousseau (1712 - 1778), J. H. Pestalozzi (1746-1827) a Fr. Fröbel (1782 - 1852). Význam pro poznání podstaty dětské kresby měli u nás Otakar Hostinský (1847 - 1910), František Čáda (1865 - 1918).

Psychologické studium dětské kresby začíná od vzniku empirické, experimentální psychologie. Monografie o dětské kresbě byla vydána v r. 1987, autorem byl Corrado Ricci. Tvrdí, že v kresebném vývoji dítěte je hlavním tématem člověk (Šturma in Davido, 2005).

Ze začátku zkoumání sloužila kresba zejména k hodnocení poznávacích složek dětského vývoje. Dnes se rozvíjí diagnostika projektivní. Z kresby se dozvídáme o vitalitě, emocionalitě, aktivitě a zájmech dítěte (Davido, 2005).

1.8 Rozvoj výtvarného projevu dítěte

První pokusy o kresbu jsou na konci senzomotorického období kolem 18. měsíce života dítěte (Perout, 2005).

Uždil, Šašinková (1980, str. 20) naznačují: *„Výtvarné činnosti jsou svázány mnoha způsoby s osobností dítěte, souvisejí s jeho vnímáním, myšlením, představivostí, ale odrážejí i jeho vlastnosti charakterové, zvláštnosti jeho psychického i somatického typu.“*

Vývoj kresby podle Vágnerové (2008) prochází několika fázemi:

- Presymbolická, senzomotorická fáze – čmárání je pro děti batolecího věku zajímavé, dítě se svým výtvozem dále nezabývá.
- Fáze přechodu na symbolickou úroveň – dítě zjistí, že čmárání je prostředkem k zobrazení reality, stává se symbolem. Kresba je dítětem pojmenovaná.
- Fáze primárního symbolického vyjádření – dítě dokáže něco konkrétního zobrazit. Jde o symbolické zobrazení skutečnosti. Kresba je pojímána jako vyjádření názoru dítěte, je závislá na rozvoji schopností, dovedností, na emočním stavu dítěte.

Problém dnešní doby je, že kreativita a schopnost vyjádřit se pomocí kresby po svém, je dítěti ve škole často upírána (Vágnerová, 2008).

Davidov (2005) uvádí vývoj kresby:

- Období skvrn – kresba se vyvíjí v závislosti na vývoji dítěte. Každý věk má v kresbě své specifikum. Pokud by rodiče umožnili dítěti, kterému není ještě rok, kreslit, dělalo by „skvrny“.
- Stadium „čmáranic“ – důležité stádium pro dítě, kterému je jeden rok. Dítě „čmárá“ všemi směry, dělá neobratné pohyby.
- Stadium „čarání“ – dítě (2 - 3 roky) se snaží napodobit psaní dospělých, lépe umí držet tužku.
- Stadium „hlavonožců“ – kolem 3. roku dítě dává svým obrázkům obsah. Kreslí postavu „hlavonožce“. Hlava i trup jsou znázorněny kolečkem. Ke kolečku přiléhají dvě čárky – nohy a často ještě další dvě – ruce. Luquet (in Davidov, 2005) tvrdí, že s růstem mentální úrovně přibývá detailů – oči, ústa.

Lowenfeld (in Perout 2005) popsal vývoj dětské kresby v šesti etapách, které rozdělil dle věku dítěte od 2 - 17 let. Vývoj kresby předškolního dítěte rozdělil na období čáranic a preschematické období.

- Období čáranic (2 - 3 roky) – rozdělil Lowenfeld na tři etapy:
 - Chaotické čarání – zpočátku vzniká úderem tužkou do papíru, později vznikají krátké čáry. Prsty a paže nejsou při kreslení užívány, pohyb vychází z ramene, chybí správný úchop.
 - Zvládnutá čáranice – děti si začínají uvědomovat souvislost pohybů tužky po papíře a vzniklými symboly. Objevují se horizontální a vertikální čáry. Kolem třetího roku začíná dítě držet tužku správně.
 - Pojmenovaná čáranice – nejvýznamnějším posunem je, že dítě pojmenovává, co nakreslilo.
- Období preschematické (3 – 6 let) – nejdůležitější psychickou funkcí tohoto období je fantazijně emoční složka, pomocí které může dítě poznávat okolní svět. Jak uvádí Lowenfeld (in Perout, 2005, str. 39) : *“Kresby jsou dokladem*

představově symbolického způsobu myšlení s prvky antropomorfismu, kdy jsou zvířatům a věcem přisuzovány lidské vlastnosti.“

1.9 Faktory ovlivňující dětskou kresbu a její vývoj

Mezi dětmi jsou velké rozdíly ve vývoji kresby. Rozdíly se týkají zájmu o kresbu a jejího výsledku. Bednářová, Šmardová (2006) uvádí faktory, které ovlivňují vývoj a úroveň dětské kresby:

- Mentální vyspělost dítěte.
- Motorika – dítě musí mít koordinaci oka a ruky, aby mohlo kreslit.
- Zrakové vnímání - schopnost rozložit celek na části, vidět detaily, odlišnosti.
- Paměť, pozornost, schopnost představivosti a reprodukce – pozornost je předpokladem vnímání.

Kresba odráží roviny duševního světa dítěte Šturma, Vágnerová (2010):

- Úroveň schopností zrakového vnímání, představivosti, paměti a jemné motoriky.
- Dosaženou úroveň vývoje rozumových schopností.
- Osobnostní charakteristiky jedince.

Jak uvádí Lowenfelt (in Perout, 2005), kvalita kresby je dána:

- Fyzickým rozvojem, který souvisí se zrakovou a motorickou koordinací. Tato skutečnost je nejlépe pozorovatelná od prvních kresebných pokusů, kdy se počáteční chaotické čarání postupně stává záměrným a dítě spěje ke kontrolované a pojmenované čaránici.
- Růstem v oblasti smyslového vnímání – je nezbytný pro rozvoj schopnosti diferencovanějšího vnímání, poznání okolního světa.
- Sociální dovednosti Lowenfeld (in Perout, 2005, str. 29) vidí: „*Význam výtvarné tvorby pro vytvoření sebeidentity i schopnosti spolupráce a pro pochopení sebe*

sama jako příslušníka malých i velkých skupin, které mají vlastní historii a dějinné vazby.“

1.10 Vývoj kresby lidské postavy

Na vývoji kresby lidské postavy si můžeme uvědomit některé obecné zákonitosti. V nejranějším zobrazování člověka užívá dítě prvního uzavřeného tvaru, jímž je kruh a k němuž připojuje dvě vertikální čáry nebo několik paprskovitých čar. Tento typ kresby bývá často označován názvem „hlavonožec“. Od tohoto primárního znázornění směřuje vývoj k diferenciaci postihující nejprve délkový rozměr, poté se pročlenění rozvíjí ve směru horizontálním. Je nesnadné vymezit vývojovou úroveň kresby pro každý rok věku jedním prototypem. U dětí čtyřletých se setkáváme jak s nepročleněným znázorněním, tak s diferencovanějším schématem kresby, které obsahuje již dva kruhové útvary nebo jeho kombinací kruhu a trojúhelníku nebo čtyřúhelníku. U končetiny bývají znázorněny lineárně, často nebývají ještě připojeny na správném místě. V rozmisťování vertikálních a horizontálních linií můžeme sledovat tendenci k symetrii, k vyvažování. Rovněž knoflíky, které bývají považovány za první vyznačení oděvu. Podstatnou vývojovou změnou je dvoudimenzionální znázornění končetin; setkáváme se s ní u dětí kolem 6 let.

Pokud dítě kreslí postavu, kreslí samo sebe. Kresba lidské postavy vypovídá o autorovi více než jiné symboly (Davido, 2005).

Davido (2005, str. 79) uvádí: „*Postava představuje toho, kdo ji kreslí. Vyzní-li postava „pána“ v celkovém kontextu harmonicky, je velmi pravděpodobné, že je vyšetřované dítě „normální“, tj. dobře adaptované.*“

Vágnerová (2008) rozděluje vývoj lidské postavy:

- Stadium hlavonožce – přibližně ve 3 letech, dítě vychází ze zkušeností s vlastním tělem, i pozorování jiných lidí. Děti zobrazují hlavu a detaily obličeje, končetiny. Dítě nejdříve kreslí to, co považuje za důležité.
- Stadium subjektivně fantazijního zpracování – takto lidskou postavu zobrazují 4 - 5 leté děti. Jako důležité jsou chápány detaily.

- Stadium realistického zobrazení – na konci předškolního věku, výtvoř se podobají skutečnosti.

První vznik grafických podob člověka je založen na dotekových, pohybových a pocitových zkušenostech dítěte. Uždil (1974) dělí kresbu lidské postavy:

- Paňák – na kreslení postavy se nejvíce podílí kruhové čarání, dítě tuto kresbu nikdy neopravuje.
- Hlavonožec (3 - 4 roky) – je ovál, ve kterém jsou znázorněny důležité lidské znaky. Nejdříve je menší trup než hlava. Další významnou částí je trup, někdy je naznačeno i „bříško“. Pětileté a šestileté dítě nezobrazuje vždy jen figury s velkou hlavou a malým trupem, někdy je trup dokonce velmi mohutný, převládá. Vývoj kresby postupuje podle toho, čím víc dítě kreslí. „Šestileté dítě zpravidla člení lidskou figuru velmi zřetelně, nasazuje paže k trupu, ne už k hlavě, jak se s tím někdy setkáme v určité etapě vývoje, když trup se v anatomii paňáka ještě „nezabydlel“ a má jen symbolický, nikoli funkční význam. Hlava bývá brzo ozdobena pokrývkou vlasů, velmi často zevrubně znázorněných, trčících jeden vedle druhého nebo i složených do účesu, kudrnatých apod.“ (Uždil, 1974). Následuje další vývoj kresby postavy, kdy postava bude „detailnější“. Mezi pátým a šestým rokem se rozdvojí obrys nohou a rukou.

Dle Langmaiera, Krejčířové (1998) je vývoj postavy následující:

- Tříleté dítě - Dítě něco „načmárá“ a dodatečně pojmenuje, výtvoř se znázorněnému tématu nepodobá.
- Čtyřleté dítě - Nakreslí realističtější obraz – kresba lidské postavy začíná znázorněním hlavy, nohou a nejhlavnější částí obličeje tzv. hlavonožec.
- V pátém roce – postava má hlavu, trup, nohy, ruce, ústa, oči, nos, paže jsou znázorněny čarami a proporce jsou nahodilé.
- V šestém roce - Dítě je schopné vyjádřit kresbou vlastní představu.

1.11 Významné znaky v kresbě lidské postavy

Kresba v sobě odráží emoční prožívání dítěte, jeho afektivitu, zájmy, ale také sebehodnocení. Představuje pro dítě činnost, při které o sobě vypovídá mnohé, ale beze slov (Šafránková, 2009).

V kresbě lidské postavy mají význam znaky, které o dítěti vypovídají, protože kresba je „nevědomé písmo“. Analyzovat kresbu nemůžeme bez přihlédnutí k prostředí, v němž dítě žije (Davido, 2005).

Hlavní znaky v kresbě lidské postavy, které uvádí Davido (2005) a Šafránková (2009):

1) Čára

Podle síly čáry můžeme klasifikovat dítě.

- Tenké čáry kreslí dítě, které je ustrašené, má zábrany. Obrázek stále předělává.
- Silné čáry kreslí dítě, které je pravděpodobně agresivní, kreslí většinou do té doby, než protrhne papír, nebo také dítě, které nemá uvolněnou ruku a má grafomotorické problémy.

2) Velikost postavy

Obvyklá velikost postavy na ploše papíru je 70-80%. Podle velikosti postavy zjistíme jaké má dítě sebevědomí a sebehodnocení (Altman, 1998). Malá postava značí nejistotu, velkou postavu kreslí děti, které mají sklon k sebeprosazování, agresivnímu reagování. Každá nápadná změna postavy může být signálem potíží ve vztazích s okolím.

3) Chybné spojení jednotlivých částí postavy

Tento znak může svědčit o poruše pojetí vlastního tělového schématu.

4) Uspořádání prostoru

Jak uvádí Davido (2005, str. 97): „*Uspořádání kresby dítěte odpovídá uspořádání života dítěte.*“ Zároveň s růstem dítěte souvisí postupné chápání prostoru.

Pro rozvoj prostorového vnímání je důležitá zkušenost, společenské prostředí (Perout, Lowenfeld, 2005).

5) Chybějící podstatné části těla

Pokud chybí důležité části těla jako je např. hlava, trup, končetiny, rysy v obličeji, je to známka emočních obtíží.

Důležitým prvkem na celé postavě je obličej, každá část obličeje má svůj význam, pokud některá část neodpovídá realitě, může značit duševní problém.

Pokud má mít kresba vypovídací hodnotu, musíme znát dítě, které kreslí, ale i jeho sociální a kulturní zázemí. Pozorovat ho při kreslení obrázku, všímat si jeho váhání, obtíží, pozornosti nebo nepozornosti, příběhů. Interpretovat kresbu můžeme analýzou různých prvků, z nichž se kresba skládá, nebo syntézou – přihlédnutím ke kladným i záporným znakům (Davido, 2005).

1.12 Význam barev v kresebném projevu dítěte

Řeč barev je dle Davido (2005) součástí základní symboliky. Výběr a použití barvy má psychologickou hodnotu.

V období čáranic tj. od 2-3 let není význam barev tak důležitý, malé dítě zaujmou výrazné barevné tóny. Od 3-6 let rozhoduje o volbě barvy individuální emoční ladění dítěte.

Nepřítomnost barvy v kresbě značí citovou prázdnotu. Bledé odstíny vyjadřují citovou nevyrovnanost, špatný zdravotní stav. Extrovert používá mnoho barev, introvert jednu nebo dvě barvy. Depresivní osoby používají smutné odstíny.

Davido (2005) popsala následující barvy:

- Červená – do šesti let věku je u dítěte normální. Po šestém roce ukazuje tendenci k agresivitě a nedostatečné kontrole emocí.
- Modrá – děti kontrolují své chování. Používání modré v šesti letech značí, že je dítě dobře adaptované. Pokud modrá převažuje, ukazuje to na přílišnou sebekontrolu.
- Zelené – srovnatelná s modrou, odráží sociální vztahy.
- Žlutá – ukazuje na závislost dítěte na dospělém.

- Hnědá – špatná rodinná a sociální adaptovanou dítěte a různé konflikty.
- Fialová – je znakem neklidu, prozrazuje úzkost.
- Černá – někdy svědčí o bohatém vnitřním životě.

Test barev sestavil Shaw v roce 1930. V tomto testu jsou dvě možnosti (Davido, 2005):

- Práce s barvou celýma rukama
- Nabírání barvy špičkou prstu

K dispozici má barvu modrou, zelenou, červenou, žlutou, hnědou a černou. Při jednom sezení vytvoří subjekt 3 až osm obrazů. Barva vypovídá o sklonech autora – extrovert, introvert.

1.13 Využití kresby v diagnostice

Dětská kresba umožňuje možnosti diagnostického využití ve výchově a vzdělávání dětí. Analýza kresby může být zaměřena na získání informací v následujících oblastech, které jsem vyhodnotila jako nejdůležitější:

1) Vývojová úroveň dítěte

V kresbě lidské postavy můžeme nalézt vývojové znaky, které jsou typické pro určitý věk dítěte. V kresbě se vyskytují určité znaky a prvky, které zdravé dítě ve svém vývoji kreslí. Můžeme tak odhalit nerovnoměrnosti a odchylky ve vývoji.

2) Rozvoj jemné motoriky a grafomotoriky

Grafomotorika je soubor činností, které dítě vykonává při psaní a kreslení. S grafomotorikou souvisí koordinace očí a rukou. Při kreslení dítěte si všímáme, zda dítě dokáže napodobit různé tvary s přesností a jakou jistotu má při vedení čar.

3) Diagnostika školní zralosti

Jeden z úkolů, který musí budoucí školák plnit při zápisu, je kresba mužské postavy. Jedná se o důležitou část Jiráskova testu školní zralosti. Postava je

vyhodnocena podle kritérií, které jsou přesně stanoveny. Test nám ukáže rozdíly mezi dětmi v oblasti inteligence a vývojové úrovně.

4) Dítě a emoce

Do kresby se může promítnout trápení a strach. Kresbou dítě vyjadřuje své pocity a je pro dítě komunikačním prostředkem mezi dospělým a dítětem. Problémy, které se vyskytují v rodině, lze odhalit pomocí kresby rodiny. Údaje se doplňují informacemi z rozhovoru nebo anamnézy. Diagnózu kresby musíme ponechat psychologům.

5) Dítě a temperamentové zaměření

Lze vyzkoušet, zda je dítě introvert nebo extrovert. V kresbě můžeme vyzkoušet znaky, které převažují určitého temperamentového založení. Také barevnost kresby je odlišná u každého temperamentového typu.

1.14 Kresba postavy jako diagnostická metoda

Test kresby lidské postavy je v mnoha modifikacích využíván v psychologické praxi (Novotná in Kucharská, Májová, 2005).

O hodnocení schopností v kresbě usilují různé testy obkreslováním předloh, například test školní zralosti J. Jirásky (1970) nebo test obkreslování Z. Matějčka.

V roce 1926 uskutečnila Florence Goodenoughová myšlenku analytického rozboru kresby postavy. Test byl určen pro děti od tří do čtrnácti a půl let. Hodnotící škála obsahuje 51 bodů. Součet bodů se převádí na mentální věk. Z rozdílu mezi mentálním a chronologickým věkem se vypočítá IQ. Test v roce 1968 rozšířil a revidoval D. B. Harris a vyšel pod názvem Goodenough-Harris Drawing Test. Tento test modifikovali i J. Šturma a M. Vágnerová.

Jak uvádí Davido (2005), testy kresby lidské postavy můžeme rozdělit na výkonové – inteligenční testy, srovnání výkonu jedince s normami, osobnostní - dotazníky a projektivní testy.

Normy kresby postavy byly vytvořeny v 80. letech, dnes se potvrzuje nadhodnocení výkonů dětí. Vinklerová provedla šetření týkající se kresby lidské

postavy, navrhla úpravu testu pro nové normy. Test dříve obsahoval 35 položek, nyní bylo vybráno 30 položek. Test je dělen do třech kategorií (Vinklerová in Kucharská, Májová, 2005):

- Obsahová část
- Formální část – dvojdimenzionální způsob provedení
- Formální část proporce postavy

Kresebné schéma „pána“ bylo zkoumáno i z jiného pohledu. Dalším sledovaným parametrem, jenž byl již podrobněji zkoumán ve starších výzkumech (Jirásek, 1965), je kresebná konstrukce těla v dualitě analýza a syntéza (Kucharská, Májová, 2005).

Kresbu postavy můžeme hodnotit ze dvou hledisek – kvalitativní a kvantitativní.

Lowenfeld (in Perout, 2005) zmiňuje, že výkonnostní kresebný test lidské postavy souvisí s rozvojem v oblasti intelektu.

2 VÝZKUMNÁ ČÁST

2.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumné studie je sledování vývojového posunu v kresbě lidské postavy při opakovaných výzkumných šetřeních v průběhu necelého roku (s odstupem 2-3 měsíce mezi jednotlivými šetřeními).

V rámci výzkumné studie budou sledovány změny v detailech u kresby lidské postavy u výzkumného vzorku, srovnání mezi chlapci a děvčaty, také kritérium barevně nerealistických prvků.

2.2 Výzkumné otázky

- 1. Dosahuje míra pokroku mezi jednotlivými výzkumy významné skokové rozdíly?**
- 2. Jsou signifikantní rozdíly mezi děvčaty a chlapci v jednotlivých etapách výzkumu?**
- 3. Obsahuje kresba evidentně nerealistické prvky u barevného zobrazení?**

2.3 Popis zkoumaného vzorku

Ve své práci jsem použila kresby náhodně vybraných 35 dětí (13 chlapců a 22 dívek), nejmladšímu z nich bylo na začátku výzkum 3;6 let a nejstaršímu bylo na začátku výzkumu 6;0 let. Průměrný věk zkoumaného vzorku dětí tvořil 5;1 let.

Zatím nepracuji v mateřské škole, ale v rámci povinné praxe jsem prováděla výzkum ve čtyřtřídní mateřské škole v menším městě. Pokud děti nebyly v době výzkumu přítomny, po domluvě s vedoucí učitelkou, jsem docházela do mateřské školy ihned, jak byly děti přítomny.

2.4 Použitá metoda

Jako metoda výzkumu byla použita kresba lidské postavy. Děti kreslily samostatně u pracovního stolu v klidné části třídy. Každý měl k dispozici sadu dvanácti barevných pastelek, papír formátu A4. Děti nebyly při kresbě časově omezeny.

Ke kresbě postavy jsem použila této instrukce:

„Chtěla bych, abys mi na tento list papíru nakreslil/a obrázek pána. Nakresli obrázek opravdu tak, jak to nejlépe dovedeš. Máš na to dost času.“
(Šturma, Vágnerová, 2010).

Celkem jsem provedla v roce 2011 čtyři výzkumné metody v měsících březnu, červnu, září a prosinci.

2.5 Hodnocení kresby

Hodnocení výzkumu kresby lidské postavy je zpracováno kvantitativní metodou. Na kresbě lidské postavy hodnotím celkem 17 položek vybraných dle kresby, která měla nejvíce detailů. Pokud se detail na postavě nachází, hodnotím 1 bodem, pokud se detail v kresbě neobjeví, hodnotím nulou (viz. přílohy 1. – 4.). Dalším kritériem pro hodnocení jsou nerealistické prvky v barvě. Pokud se na postavě projeví barevně nerealistický detail hodnotím 1, nenalezený barevně nerealistický detail hodnotím 0 (viz. příloha č. 5).

Hodnoticí škála: **Každé jasné znázornění detailu** (hodnocení celkem 17 detailů, 6 detailů na hlavě a 11 detailů na těle):

Hlava: 1. Oči, 2. Obočí, 3. Nos, 4. Ústa, 5. Uši, 6. Vlasy.

Tělo: 7. Krk, 8. Trup, 9. Trup dvojdimenzionální, 10. Paže, 11. Paže dvojdimenzionální, 12. Prsty, 13. Pět prstů, 14. Nohy, 15. Nohy dvojdimenzionální, 16. Chodidla, 17. Oděv.

Uvádím dva příklady hodnocení výzkumu kresby lidské postavy v příloze číslo 6 a 7.

2.6 Výsledky

2.6.1 Vývoj kresby lidské postavy v časových úsecích

Níže uvedená tabulka zachycuje bodový vývoj kresby lidské postavy v 1. – 4. výzkumu, včetně jejich rozdílu.

Tabulka č. 1: Posuny kresby postavy v čase

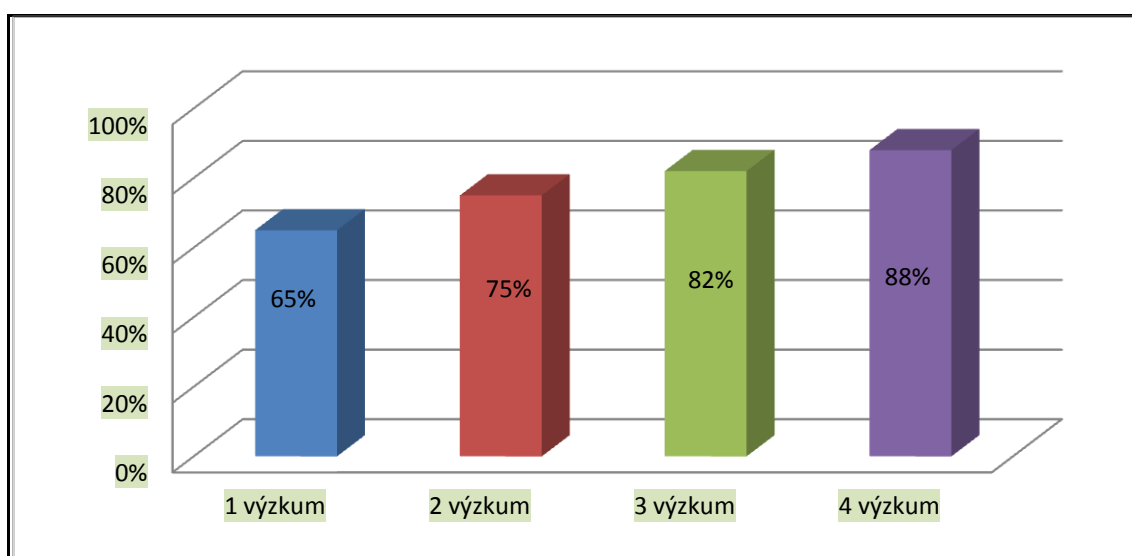
Dítě	Věk		Výzkum				Rozdíl výzkumu 1. – 4.
	Na začátku výzkumu	Na konci výzkumu	1.	2.	3.	4.	
CH1	5,02	5,11	14	14	14	15	1
D2	5,10	6,07	14	13	15	14	0
D3	5,06	6,03	12	14	14	17	5
D4	4,11	5,08	9	14	14	14	5
CH5	4,05	4,14	12	16	16	17	5
D6	5,06	6,03	13	13	15	15	2
D7	5,03	6,00	13	13	13	15	2
CH8	5,01	5,10	11	13	15	16	5
CH9	4,10	5,07	14	15	15	16	2
CH10	4,06	5,03	7	10	10	13	6
D11	5,09	6,06	14	14	14	15	1
D12	3,06	4,03	11	11	13	15	4
CH13	5,05	6,02	14	14	14	15	1
D14	4,10	5,07	10	12	14	14	4
D15	4,09	5,06	12	16	15	15	3
D16	4,10	5,07	9	10	14	15	6
D17	5,01	5,10	11	13	11	16	5
D18	4,01	4,10	10	14	13	13	3
D19	5,04	6,01	11	10	12	15	4
CH20	6,00	6,09	9	13	10	13	4
D21	5,07	6,04	14	14	16	15	1
D22	4,00	4,09	11	11	10	11	0
CH23	5,03	6,00	6	8	13	13	7
D24	4,09	5,06	12	14	15	16	4
CH25	5,03	6,00	14	13	15	15	1
CH26	5,02	5,11	9	14	16	17	8
D27	4,10	5,07	9	8	12	15	6
CH28	5,03	5,12	10	10	11	17	7
D29	5,01	5,10	12	14	16	16	4
CH30	5,02	5,11	11	12	13	14	3
D31	4,11	5,08	13	16	15	16	3
D32	5,06	6,03	15	16	15	15	0
CH33	5,04	6,01	15	15	15	16	1
D34	5,01	5,10	12	14	15	16	4
D35	5,02	5,11	13	15	17	16	3
Průměr			11	13	14	15	4

(Pozn.: Maximální bodový zisk v každém výzkumu byl 17 bodů. D=dívka, CH=chlapec, 1-35=pořadové číslo.)

Tabulka č. 2: Rozdíly v průměrných počtech bodů v jednotlivých výzkumných šetřeních u všech dětí

Výzkum č.	Průměrný počet bodů	Průměrný počet bodů vyjádřený v procentech
1.	11	65%
2.	13	75%
3.	14	82%
4.	15	88%

Graf č. 1: Grafické znázornění vzrůstajících průměrných bodů v kresbě lidské postavy



V prvním výzkumu dosáhlo 35 dětí ve všech oblastech průměrně 11 bodů, což je 65%.

Ve druhém výzkumu dosáhlo 35 dětí ve všech oblastech průměrně 13 bodů, což je 75%.

Rozdíl oproti prvnímu výzkumu byl 10%.

Ve třetím výzkumu dosáhlo 35 dětí ve všech oblastech průměrně 14 bodů, což je 82%.

Rozdíl oproti druhému výzkumu byl 7%.

Ve čtvrtém výzkumu dosáhlo 35 dětí ve všech oblastech průměrně 15 bodů, což je 88%.

Rozdíl oproti třetímu výzkumu byl 6%.

Celková míra nárůstu v kvalitě zpracování mezi prvním a čtvrtým výzkumem byla 23%.

Ze zobrazených tabulek č. 1 a č. 2, grafu č. 3 vyplývá, že ve vývoji lidské postavy zkoumaného vzorku dětí v časových úsecích je prokázána vzestupná tendence. Celkové průměrné zlepšení ve vývoji lidské postavy u dětí mezi prvním a čtvrtým výzkumem je o 4 body v detailech.

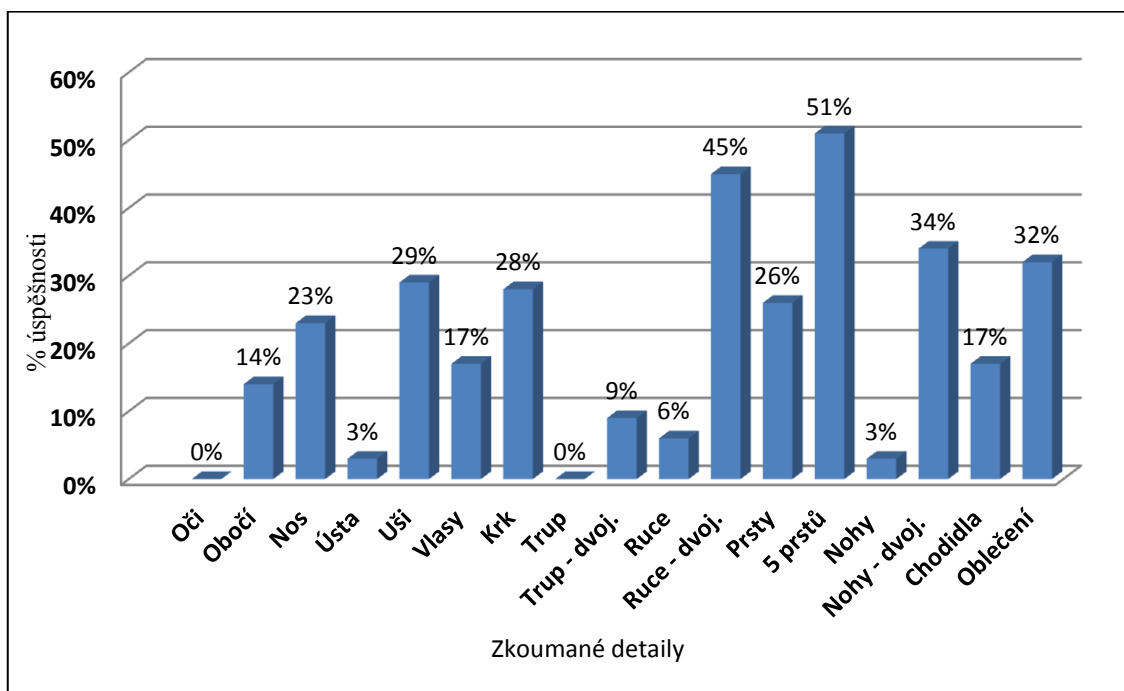
Tabulka č. 3: Úspěšnost dětí v jednotlivých detailech kresby lidské postavy v bodech

Zkoumané detaily	Výzkum v bodech				Rozdíl ve výzkumu 1. – 4.
	1. výzkum	2. výzkum	3. výzkum	4. výzkum	
Oči	35	35	35	35	0
Obočí	3	1	7	8	5
Nos	26	32	29	34	8
Ústa	34	34	34	35	1
Uši	7	12	14	17	10
Vlasy	29	30	32	35	6
Krk	22	31	30	32	10
Trup	35	35	35	35	0
Trup - dvoj.	32	33	35	35	3
Ruce	33	35	34	35	2
Ruce - dvoj.	17	28	30	33	16
Prsty	25	28	31	34	9
5 prstů	8	11	16	26	18
Nohy	33	35	34	34	1
Nohy - dvoj.	21	27	30	33	12
Chodidla	26	29	28	32	6
Oblečení	19	21	31	33	14

Tabulka č. 4: Úspěšnost dětí v jednotlivých detailech kresby lidské postavy v procentech

Zkoumané detaily	Výzkum v %				Rozdíl ve výzkumu 1. – 4.
	1. výzkum	2. výzkum	3. výzkum	4. výzkum	
Oči	100	100	100	100	0
Obočí	9	3	20	23	14
Nos	74	91	83	97	23
Ústa	97	97	97	100	3
Uši	20	34	40	49	29
Vlasy	83	86	91	100	17
Krk	63	89	86	91	28
Trup	100	100	100	100	0
Trup - dvoj.	91	94	100	100	9
Ruce	94	100	97	100	6
Ruce - dvoj.	49	80	86	94	45
Prsty	71	80	89	97	26
5 prstů	23	31	46	74	51
Nohy	94	100	97	97	3
Nohy - dvoj.	60	77	86	94	34
Chodidla	74	83	80	91	17
Oblečení	54	60	89	86	32

Graf č. 2: Rozdíl ve výzkumu 1 - 4 v jednotlivých detailech kresby lidské postavy



Hodnocení zpracování detailů:

Oči a trup byly 100% znázorněny dětmi na začátku a na konci výzkumu, proto nenastal posun ve vývoji detailu.

Největší posun byl v těchto detailech:

- Správný počet prstů na každé ruce - v prvním výzkumu nakreslilo správný počet prstů 23% dětí a ve čtvrtém výzkumu nakreslilo správný počet prstů 74%. Rozdíl mezi prvním výzkumem a čtvrtým výzkumem je 51%.
- Ruce dvojdimenzionální – v prvním výzkumu nakreslilo průměrně 49% dětí a ve čtvrtém výzkumu nakreslilo průměrně 94%. Rozdíl mezi prvním výzkumem a čtvrtým výzkumem vykazuje úspěšnost o 45%.

Nejmenší posun byl v těchto detailech:

- Ústa v prvním výzkumu nakreslilo 97% dětí a ve čtvrtém výzkumu 100% dětí. Rozdíl mezi prvním a čtvrtým výzkumem je o 3% vyšší.
- Nohy v prvním výzkumu nakreslilo 94% dětí a ve čtvrtém výzkumu 100% dětí. Rozdíl mezi prvním a čtvrtým výzkumem má o 6% vyšší.
- Ruce v prvním výzkumu nakreslilo 94% dětí a ve čtvrtém výzkumu 100% dětí. Rozdíl mezi prvním a čtvrtým výzkumem je o 6% vyšší.

- Nízký rozdíl úspěšnosti v jednotlivých detailech kresby dětí je dán tím, že na začátku výzkumu děti dosáhly již 94% - 97%. Posuny ve výzkumech jsou zřejmé z grafu č. 5. U všech detailů nastaly posuny ve vývoji kresby.
- U detailů oči, ústa, trup, trup dvojdimenzionální, ruce dosáhly děti ve čtvrtém výzkumu 100%

Na základě těchto výsledků se výzkumná otázka č. 1 potvrdila. Vývoj kresby lidské postavy mezi jednotlivými výzkumy vykazuje prokazatelnou míru posunu.

2.6.2 Rozdíly ve vývoji kresby lidské postavy mezi děvčaty a chlapci

Níže uvedené tabulky zachycují vývoj kresby lidské postavy ve čtyřech časových úsecích u 22 děvčat a 13 chlapců.

Tabulka č. 5: Vývoj kresby lidské postavy u děvčat

Děvčata	Věk		Výzkum			
	Na začátku výzkumu	Na konci výzkumu	1.	2.	3.	4.
D2	5,10	6,07	14	13	15	14
D3	5,06	6,03	12	14	14	17
D4	4,11	5,08	9	14	14	14
D6	5,06	6,03	13	13	15	15
D7	5,03	6,00	13	13	13	15
D11	5,09	6,06	14	14	14	15
D12	3,06	4,03	11	11	13	15
D14	4,10	5,07	10	12	14	14
D15	4,09	5,06	12	16	15	15
D16	4,10	5,07	9	10	14	15
D17	5,01	5,10	11	13	11	16
D18	4,01	4,10	10	14	13	13
D19	5,04	6,01	11	10	12	15
D21	5,07	6,04	14	14	16	15
D22	4,00	4,09	11	11	10	11
D24	4,09	5,06	12	14	15	16
D27	4,10	5,07	9	8	12	15
D29	5,01	5,10	12	14	16	16
D31	4,11	5,08	13	16	15	16
D32	5,06	6,03	15	16	15	15
D34	5,01	5,10	12	14	15	16
D35	5,02	5,11	13	15	17	16
Průměr			12	13	14	15

(Pozn.: Maximální bodový zisk v každém výzkumu byl 17 bodů.)

Tab. č. 6: Vývoj lidské postavy u chlapců

Chlapci	Věk		Výzkum			
	Na začátku výzkumu	Na konci výzkumu	1.	2.	3.	4.
CH1	5,02	5,11	14	14	14	15
CH5	4,05	4,14	12	16	16	17
CH8	5,01	5,10	11	13	15	16
CH9	4,10	5,07	14	15	15	16
CH10	4,06	5,03	7	10	10	13
CH13	5,05	6,02	14	14	14	15
CH20	6,00	6,09	9	13	10	13
CH23	5,03	6,00	6	8	13	13
CH25	5,03	6,00	14	13	15	15
CH26	5,02	5,11	9	14	16	17
CH28	5,03	5,12	10	10	11	17
CH30	5,02	5,11	11	12	13	14
CH33	5,04	6,01	15	15	15	16
Průměr			11	13	14	15

(Pozn.: Maximální bodový zisk v každém výzkumu byl 17 bodů.)

Tab. č. 7: Rozdíly v kresbě mezi děvčaty a chlapci ve výzkumu

Výzkum r. 2011	Průměrný počet bodů u dívek	Průměrný počet bodů u chlapců	Rozdíl v %
Březen	12=71%	11=65%	6%
Červen	13=76%	13=76%	0%
Září	14=82%	14=82%	0%
Prosinec	15=88%	15=88%	0%

U prvního výzkumu dosáhly dívky průměrně o 1 bod více než chlapci. Rozdíl úspěšnosti u dívek tvořil 6%.

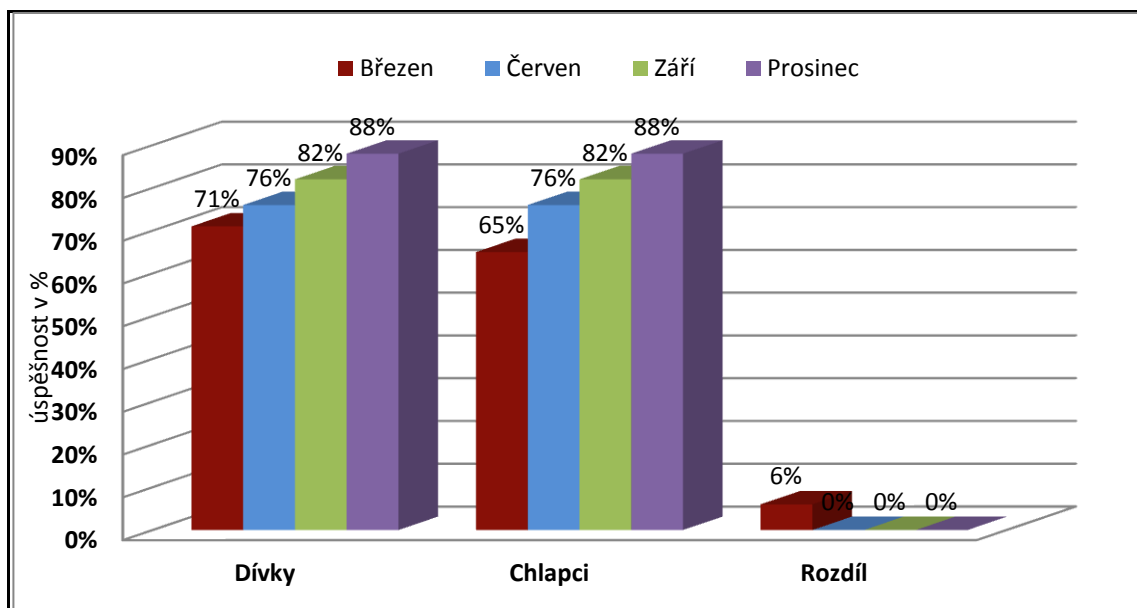
U druhého výzkumu dosáhly dívky stejný průměrný počet bodů jako chlapci.

Ve třetím výzkumu dosáhly dívky stejný průměrný počet bodů jako chlapci.

Ve čtvrtém výzkumu dosáhly dívky stejný průměrný počet bodů jako chlapci.

Děvčata byla v prvním časovém rozmezí mírně úspěšnější než chlapci, ale tento rozdíl je velmi malý, jak dokazuje i graf č. 3.

Graf č. 3: Procentuální rozdíly kresby lidské postavy u děvčat a chlapců



Na základě těchto výsledků se výzkumná otázka č. 2 nepotvrdila. Ve výzkumu nejsou signifikantní rozdíly mezi děvčaty a chlapci.

2.6.3 Počet nerealistických barevných prvků v kresbě lidské postavy

Tab. č. 8: Počet použití nerealistických barevných prvků

Detaily	Výzkum				Celkem 1. - 4.
	1.	2.	3.	4.	
Obličej	2	0	3	1	6
Oči	4	3	5	1	13
Ústa	12	10	7	6	35
Prsty	11	3	4	9	27
Celkem nerealistických barevných prvků	29	16	19	17	12

Největší počet nerealistických barevných prvků v kresbě lidské postavy u 35 dětí ve 4 výzkumech se objevilo při kresbě úst. Děti ústa nakreslily zelená nebo černá.

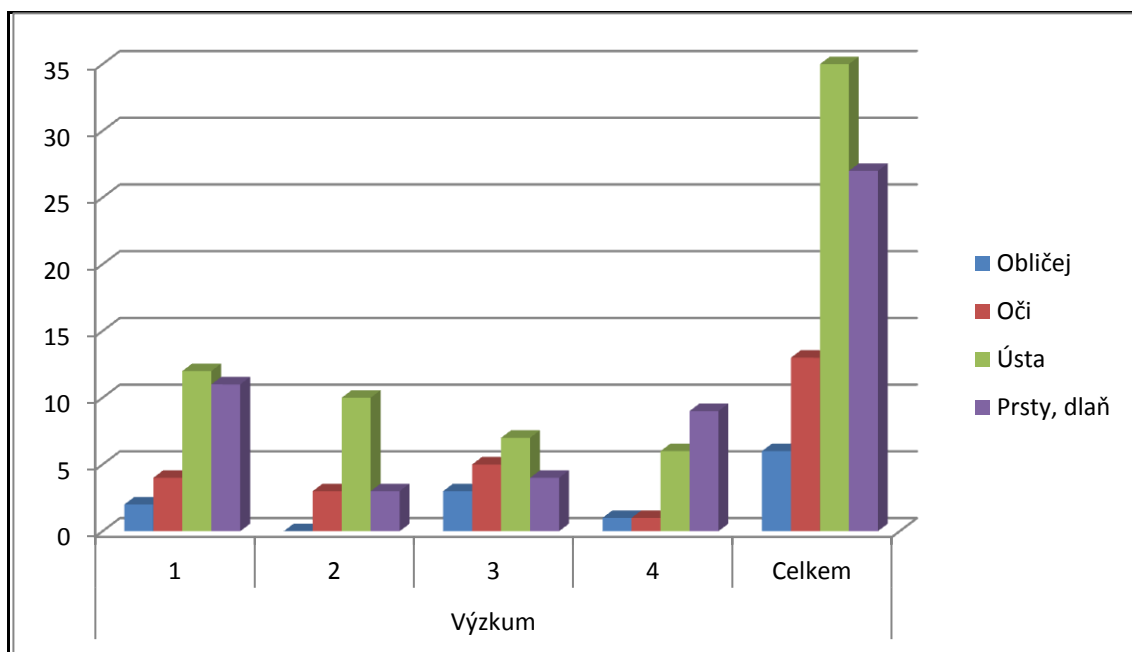
Na prstech bylo ve čtyřech výzkumech 27 nerealistických barevných prvků. Děti prsty nakreslily zelené, fialové, modré, nebo černé.

Na očích bylo ve čtyřech výzkumech 13 nerealistických barevných prvků. Děti oči znázornily fialové, nebo červené.

Nejméně nerealistických prvků bylo na obličeji. Na obličeji bylo celkem za čtyři výzkumy 6 nerealistických barevných prvků. Děti obličej nakreslily modrý, zelený a černý.

S postupem ve vývoji kresby lidské postavy ve výzkumu se snižoval počet nerealistických barevných prvků. Nerealistické prvky se mezi 1 a 4 výzkumem u všech detailů snížily o 12 prvků.

Graf č. 4: Počet nerealistických barevných prvků v jednotlivých výzkumech



Výzkumná otázka č. 3 se potvrdila. Kresba evidentně u předškolních dětí obsahuje nerealistické barevné prvky.

2.7 Závěry výzkumu

Ve své výzkumné části jsem vycházela z předpokladu, že už u dětí předškolního věku dochází k vývojovým proměnám. Tyto proměny jsou zřetelné i v kresbě, kde jsem sledovala vývoj v kresbě lidské postavy. Pokud jde o samotný posun detailů v kresbě, vycházela jsem z těchto výzkumných otázek:

- **Dosahuje míra pokroku mezi jednotlivými výzkumy významné skokové rozdíly?**

V prvním výzkumu dosáhly děti ve všech oblastech nejméně bodů ze všech výzkumů. Ve druhém výzkumu již byly úspěšnější a dosáhly v průměru o dva body více než v prvním výzkumu. Třetí výzkum byl ještě úspěšnější v průměru o další bod oproti druhému výzkumu. Čtvrtý výzkum byl v průměru opět o jeden bod úspěšnější než třetí výzkum. Vývoj kresby lidské postavy mezi jednotlivými výzkumy vykazuje prokazatelnou míru posunu. Rozdíl mezi prvním a čtvrtým výzkumem byl v průměru o 4 body vyšší. Ve výzkumu se potvrdilo, že byly často opomíjené detaily, ale naopak vždy byly znázorněny základní části těla jako např. oči nebo trup. Toto zjištění potvrzuje i diplomová práce studentky Němcové (Brno, 2009).

Největší posun nastal ve správném počtu prstů na každé ruce a zároveň v kresbě dvojdimenzionálních rukou. Naopak nejmenší posun byl v detailech úst, nohou a rukou.

- **Jsou signifikantní rozdíly mezi děvčaty a chlapci v jednotlivých etapách výzkumu?**

Jediný rozdíl se objevil v prvním výzkumu, kdy rozdíl mezi chlapci a děvčaty tvořil překvapivě pouze jeden bod. Děvčata byla tedy úspěšnější o 1 bod. V ostatních třech výzkumech byl výsledek vyrovnaný. Ve výzkumu nejsou signifikantní rozdíly mezi děvčaty a chlapci. Očekávala jsem, že kresby dívek budou detailnější než kresby chlapců. Chlapci dosáhli téměř stejných hodnot. Toto nepotvrzuje studie Vinklerové (in Kucharská, Májová, 2005) při sledování výkonů mezi děvčaty a chlapci, kdy v průměru dívky dosáhly lepších výkonů. Studie se ale týkala vzorků dětí od 4 do 11 let. Vzorek dětí předškolního věku tyto výsledky nepotvrdil.

- **Obsahuje kresba evidentně nerealistické prvky u barevného zobrazení?**

Z výsledků všech čtyř kvantitativních výzkumů vyplývá, že v kresbě u dětí předškolního věku se objevují evidentně nerealistické prvky u barevného zobrazení. Nejvíce nerealistických barev se objevuje v kresbě prstů a nejméně na obličejí. Nejčastěji při kresbě úst, očí, obličejí a prstů. Děti používaly barvy zelenou, modrou, fialovou, černou a červenou. Dle Davido (2005) u dítěte od 3-6 let rozhoduje o volbě barvy individuální emoční ladění.

ZÁVĚR

Předškolní období je charakterizováno nejenom fyzickým rozvojem, ale růstem i v oblasti smyslového vnímání, psychického a sociálního vývoje. Fyzický rozvoj souvisí se zrakovou a motorickou koordinací. Toto je nejlépe pozorovatelná oblast od prvních kresebných pokusů, až k záměrnému kontrolovanému kreslení. Děti procházejí jednotlivými vývojovými, kresebnými etapami, které jsou typické pro určité věkové kategorie. Kresba v sobě odráží emoční prožitky dítěte, jeho zájmy a sebehodnocení. S růstem mentální úrovně přibývá v kresbě detailů. Existuje několik testových metod, které slouží k vyhodnocení kresby lidské postavy. Tyto metody se využívají nejčastěji v diagnostice. Velmi využívanou metodou je test F. Goodenoughové, který modifikovali Šturma, Vágnerová. Část testu byla využita pro kvantitativní hodnocení výkonů v praktické části této práce.

Bakalářskou práci je možno označit jako průřez vývoje kresebných detailů v delším časovém období u předškolních dětí. Za předpokladu proměn, kterými děti procházejí v tomto období, jsou posuzovány nejen vývojové kroky, ale i rozdíly ve výkonech mezi chlapci a děvčaty. S celkovými posuny v čase v souvislosti s vyhodnocením použitých nerealistických barevných prvků.

Výzkumné šetření mělo charakter především kvantitativního výzkumu a jeho výsledky nelze všeobecně aplikovat do pedagogické praxe. Hlavní přínos výzkumu spatřuji především ve vývoji detailů v kresbě lidské postavy.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Allen, K. E., Marotz R. L.: *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*. 3 vyd., Praha, Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-421-2
2. ALTMAN, Z.: *Test kresby postavy. Pracovní materiál ke kurzu Úvod do kresebných projektivních metod*, Praha, 1998.
3. Bednářová, J., Šmardová V.: *Diagnostika dítěte předškolního věku*. Brno, Computer Press, 2011. ISBN 978-80-251-1829-0
4. Bednářová, J., Šmardová, V.: *Školní zralost*. Brno, Computer Press, 2011. ISBN 978-80-251-2569-4
5. Čačka, O.: *Psychologie dítěte*. 2. doplněné vydání, Brno, Sursum, 1996. ISBN 80-85799-03-0
6. Davido, R.: *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. Praha, Portál, 2001. ISBN 978-80-7367-415-1
7. Kucharská, A., Májová, E.: *Dětská kresba v psychologickém výzkumu*. Praha, UKPF, 2005. ISBN 978-80-7367-415-1
8. Langmeier, J., Krejčířová, D.: *Vývojová psychologie*. Praha, Grada, 1998. ISBN 80-7169-195-X
9. Mertin, V., Gillernová, I. (eds.): *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 2 vydání, Praha, Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-627-8
10. Němcová, H.: *Analýza kresby lidské postavy u dětí na konci předškolního období*. Diplomová práce, Masarykova univerzita, Brno, 2009.
11. Perout, E.: *Viktor Lowenfeld a jeho pojetí ontogeneze dětské kresby a malby*. Arteterapie, časopis České arteterapeutické asociace, IX/2005, str. 27-32.
12. Perout, E.: *Viktor Lowenfeld a jeho pojetí dvou tvůrčích typů*. Arteterapie, časopis České arteterapeutické asociace, VIII/2005, str. 8-9.
13. Rybová, E.: *Předškolní dětství*. In Kuric, J. a kolektiv. *Ontogenetická psychologie*. Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1986, s. 132-142. ISBN 14-409-86
14. Šafránková, K.: *Emoční indikátory v kresbě lidské postavy u dětí*. Časopis Arteterapie. Psychoterapeutické centrum, <http://casopiscaa.wz.cz/cas20-21.htm>, 20-21/2009.

15. Šturma, J., Vágnerová, M.: *Kresba postavy – Příručka k testu*. Brno, Psychodiagnostika, 2010.
16. Uždil, J.: *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Praha, SPN, 1974.
17. Uždil, J., Šašínková, E.: *Výtvarná výchova v předškolním věku*. Praha, SPN, 1980.
18. Vágnerová, M.: *Vývojová psychologie I*. Praha, Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-0956-0

SEZNAM GRAFŮ A TABULEK

Grafy

1. Grafické znázornění vzrůstajících průměrných bodů v kresbě lidské postavy.str. 30
2. Rozdíl ve výzkumu 1. – 4. v jednotlivých detailech kresby lidské postavy ... str. 32
3. Procentuální rozdíly kresby lidské postavy u děvčat a chlapcůstr. 35
4. Počet nerealistických barevných prvků v jednotlivých výzkumech str. 36

Tabulky

1. Posuny kresby postavy v čase..... str. 29
2. Rozdíly v průměrných počtech bodů v jednotlivých výzkumných šetřeních u všech dětí..... str. 30
3. Úspěšnost dětí v jednotlivých detailech kresby lidské postavy v bodech.....str. 31
4. Úspěšnost dětí v jednotlivých detailech kresby lidské postavy v procentech...str. 31
5. Vývoj lidské postavy u děvčat..... str. 33
6. Vývoj lidské postavy u chlapců..... str. 34
7. Rozdíly v kresbě mezi děvčaty a chlapci ve výzkumech..... str. 34
8. Počet použití nerealistických barevných prvků..... str. 35

PŘÍLOHY

1. Přehled vývoje kresby lidské postavy v 1. výzkumu - březen 2011
2. Přehled vývoje kresby lidské postavy v 2. výzkumu - červen 2011
3. Přehled vývoje kresby lidské postavy v 3. výzkumu - září 2011
4. Přehled vývoje kresby lidské postavy v 4. výzkumu - prosinec 2011
5. Počet nerealistických barevných prvků v kresbě lidské postavy
6. Příklad hodnocení výzkumu kresby lidské postavy
7. Příklad hodnocení výzkumu kresby lidské postavy

Přehled vývoje kresby lidské postavy v 1. výzkumu - březen 2011

Dítě	Věk	Hlava						Tělo											Celkem 17 bodů
		Oči	Obočí	Nos	Ústa	Uši	Vlasy	Krk	Trup	Trup dvoj.	Ruce	Ruce dvoj.	Prsty	5 prstů	Nohy	Nohy dvoj.	Chodidla	Oblečení	
CH1	5,02	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	14
D2	5,10	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	14
D3	5,06	1	0	1	1	0	1	0	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	12
D4	4,11	1	0	1	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	9
CH5	4,05	1	0	1	1	1	1	0	1	1	1	0	1	0	1	0	1	1	12
D6	5,06	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	1	0	13
D7	5,03	1	0	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	13
CH8	5,01	1	1	1	1	0	1	0	1	1	1	0	1	0	1	0	1	0	11
CH9	4,10	1	0	1	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	14
CH10	4,06	1	0	1	1	0	0	1	1	0	1	0	0	0	1	0	0	0	7
D11	5,09	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	14
D12	3,06	1	0	1	1	0	0	1	1	1	1	1	0	0	1	1	0	1	11
CH13	5,05	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	14
D14	4,10	1	0	0	1	0	1	0	1	1	1	0	1	0	1	0	1	1	10
D15	4,09	1	1	0	0	0	0	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	12
D16	4,10	1	0	1	1	0	1	0	1	1	1	0	0	0	1	0	1	0	9
D17	5,01	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	0	0	0	1	1	0	11
D18	4,01	1	0	1	1	1	1	0	1	1	1	0	1	0	1	0	0	0	10
D19	5,04	1	0	1	1	0	1	0	1	1	1	0	1	0	1	1	1	0	11
CH20	6,00	1	0	1	1	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1	1	0	0	9
D21	5,07	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1	1	1	14
D22	4,00	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	0	1	1	0	0	0	1	11
CH23	5,03	1	0	0	1	0	0	1	1	0	1	0	0	0	1	0	0	0	6
D24	4,09	1	0	1	1	0	0	0	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	12
CH25	5,03	1	0	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	14
CH26	5,02	1	0	1	1	0	0	1	1	1	1	0	1	0	1	0	0	0	9
D27	4,10	1	0	0	1	0	1	1	1	1	1	0	0	0	1	0	0	1	9
CH28	5,03	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	0	0	0	1	0	1	0	10
D29	5,01	1	0	0	1	0	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	12
CH30	5,02	1	0	1	1	0	1	0	1	1	1	1	0	0	1	1	1	0	11
D31	4,11	1	0	1	1	0	1	0	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	13
D32	5,06	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	15
CH33	5,04	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	15
D34	5,01	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	1	0	12
D35	5,02	1	0	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	13

Vysvětlivky:

D = dívky, CH = chlapci, 1 - 35 = pořadové číslo.

Maximální počet je 17 bodů.

Přehled vývoje kresby lidské postavy v 2. výzkumu - červen 2011

Dítě	Věk	Hlava						Tělo											Celkem 17 bodů
		Oči	Obočí	Nos	Ústa	Uši	Vlasy	Krk	Trup	Trup dvoj.	Ruce	Ruce dvoj	Prsty	5 prstů	Nohy	Nohy dvoj.	Chodidla	Oblečení	
CH1	5,05	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	14
D2	6,01	1	0	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	13
D3	5,09	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	14
D4	5,02	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	14
CH5	4,08	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
D6	5,09	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	0	1	0	13
D7	5,06	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	13
CH8	5,04	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	13
CH9	5,01	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	15
CH10	4,09	1	0	1	1	0	1	1	1	0	1	0	1	1	1	0	0	0	10
D11	5,12	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	14
D12	3,09	1	0	1	1	0	1	0	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	12
CH13	5,08	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	14
D14	5,01	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	0	12
D15	5,00	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
D16	5,01	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	0	0	0	1	0	1	0	10
D17	5,04	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	0	13
D18	4,04	1	0	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	14
D19	5,07	1	0	1	1	0	0	0	1	1	1	0	1	0	1	1	1	0	10
CH20	6,03	1	0	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1	13
D21	5,1	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	14
D22	4,03	1	0	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	0	1	0	1	0	11
CH23	5,06	1	0	1	1	1	0	1	1	0	1	0	0	0	1	0	0	0	8
D24	5,00	1	0	1	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	14
CH25	5,06	1	0	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	13
CH26	5,05	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	14
D27	5,01	1	0	0	1	0	1	1	1	1	1	0	0	0	1	0	0	0	8
CH28	5,06	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	0	0	0	1	0	1	0	10
D29	5,04	1	0	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	14
CH30	5,05	1	0	1	1	0	0	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	12
D31	5,02	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	16
D32	5,09	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
CH33	5,07	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	15
D34	5,04	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	14
D35	5,05	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	15

Vysvětlivky:

D = dívky, CH = chlapci, 1 - 35 = pořadové číslo.

Maximální počet je 17 bodů.

Přehled vývoje kresby lidské postavy ve 3. výzkumu - září 2011

Dítě	Věk	Hlava						Tělo											Celkem 17 bodů
		Oči	Obočí	Nos	Ústa	Uši	Vlasy	Krk	Trup	Trup dvoj.	Ruce	Ruce dvoj.	Prsty	5 prstů	Nohy	Nohy dvoj.	Chodidla	Oblečení	
CH1	5,08	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1	14
D2	6,04	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	15
D3	6	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	14
D4	5,05	1	0	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	14
CH5	4,11	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
D6	6	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	15
D7	5,09	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	13
CH8	5,07	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	15
CH9	5,04	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	15
CH10	5	1	0	0	0	1	1	1	1	1	1	0	1	0	1	0	1	0	10
D11	6,03	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	14
D12	4	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	13
CH13	5,11	1	0	1	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	14
D14	5,04	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	14
D15	5,03	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	15
D16	5,04	1	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	14
D17	5,07	1	0	1	1	0	0	1	1	1	1	1	0	0	1	0	1	1	11
D18	4,07	1	0	1	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	13
D19	5,1	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	0	1	12
CH20	6,06	1	0	1	1	0	1	0	1	1	0	0	1	1	1	1	0	0	10
D21	6,01	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
D22	4,06	1	1	0	1	0	1	1	1	1	1	0	1	0	0	0	0	1	10
CH23	5,09	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	1	13
D24	5,03	1	0	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	15
CH25	5,09	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	15
CH26	5,08	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
D27	5,04	1	0	0	1	0	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1	1	1	12
CH28	5,09	1	1	0	1	1	0	1	1	1	1	0	0	0	1	0	1	1	11
D29	5,07	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
CH30	5,08	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	13
D31	5,05	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	15
D32	6	1	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	15
CH33	5,1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	15
D34	5,07	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	15
D35	5,08	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	17

Vysvětlivky:

D = dívky, CH = chlapci, 1 - 35 = pořadové číslo.

Maximální počet je 17 bodů.

Přehled vývoje kresby lidské postavy ve 4. výzkumu - prosinec 2011

Dítě	Věk	Hlava						Tělo											Celkem 17 bodů
		Oči	Obočí	Nos	Pusa	Uši	Vlasy	Krk	Trup	Trup dvoj.	Ruce	Ruce dvoj.	Prsty	5 prstů	Nohy	Nohy dvoj.	Chodidla	Oblečení	
CH1	5,11	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	15
D2	6,07	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	14
D3	6,03	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	17
D4	5,08	1	0	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	14
CH5	4,14	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	17
D6	6,03	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	15
D7	6,00	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	15
CH8	5,10	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
CH9	5,07	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
CH10	5,03	1	0	1	1	0	1	0	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	13
D11	6,06	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	15
D12	4,03	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	15
CH13	6,02	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	15
D14	5,07	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	14
D15	5,06	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	15
D16	5,07	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	15
D17	5,10	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
D18	4,10	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	13
D19	6,01	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	15
CH20	6,09	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1	13
D21	6,04	1	1	1	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	15
D22	4,09	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	0	1	0	0	0	0	1	11
CH23	6,00	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	13
D24	5,06	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
CH25	6,00	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	15
CH26	5,11	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	17
D27	5,07	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	15
CH28	5,12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	17
D29	5,10	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
CH30	5,11	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	14
D31	5,08	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
D32	6,03	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	15
CH33	6,01	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
D34	5,10	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
D35	5,11	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16

Vysvětlivky:

D = dívky, CH = chlapci, 1 - 35 = pořadové číslo.

Maximální počet je 17 bodů.

Počet nerealistických barevných prvků v kresbě lidské postavy

Děti	Nerealistické prvky																			
	Obličej				Celkem	Oči				Celkem	Pusa				Celkem	Prsty				Celkem
	1	2	3	4		1	2	3	4		1	2	3	4		1	2	3	4	
CH1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
D2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
D3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
D4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
CH5	0	0	0	0	0	1	1	1	1	4	1	1	0	0	2	1	1	0	0	2
D6	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
D7	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	1	1
CH8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
CH9	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	1	1
CH10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	3	0	1	1	0	2
D11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	1	0	0	0	1
D12	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	1	0	1	2	0	0	0	1	1
CH13	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
D14	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	1	1	0	0	2	1	0	0	0	1
D15	0	0	0	0	0	1	1	0	0	2	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
D16	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	2	0	0	0	0	0
D17	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	1	1	0	0	0	1	1
D18	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	1	0	0	2	0	0	1	1	2
D19	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
CH20	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0
D21	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
D22	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1	0	0	1	2	1	0	0	1	2
CH23	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1	2	0	0	0	0	0
D24	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	2	1	0	0	0	1
CH25	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
CH26	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
D27	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
CH28	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0
D29	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	1	1	3	1	1	1	1	4
CH30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	2	0	0	0	0	0
D31	1	0	0	0	1	1	0	0	0	1	1	0	1	0	2	1	0	0	1	2
D32	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
CH33	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	3	0	0	0	0	0
D34	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
D35	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem nerealistických prvků	2	0	3	1	6	4	3	5	1	13	12	10	7	6	35	11	3	4	9	27

Vysvětlivky:

D = dívky, CH = chlapci, 1 - 35 = pořadové číslo.

1, 2, 3, 4 – označení výzkumů.

Příklady hodnocení výzkumu kresby lidské postavy

Výzkum D19

1. Výzkum - D19



2. Výzkum - D19



3. Výzkum – D19



4. Výzkum – D19



Vysvětlivky: D=dívka, 19 = pořadové číslo

Hodnocení D19 (5;4 let)

1. Výzkum – D19:

Hlava: Oči – 1, obočí – 0, nos – 1, ústa – 1, uši – 0, vlasy – 1

Tělo: Krk – 0, trup – 1, trup dvojdimenzionální – 1, ruce – 1, ruce dvojdimenzionální – 1, prsty – 1, 5 prstů – 0, nohy – 1, nohy dvojdimenzionální – 1, chodidla – 0, oblečení – 0

Celkem dosažených bodů - 11

2. Výzkum – D19:

Hlava: Oči – 1, obočí – 0, nos – 1, ústa – 1, uši – 0, vlasy – 0

Tělo: Krk – 0, trup – 1, trup dvojdimenzionální – 1, ruce – 1, ruce dvojdimenzionální – 0, prsty – 1, 5 prstů – 0, nohy – 1, nohy dvojdimenzionální – 1, chodidla – 1, oblečení – 0

Celkem dosažených bodů - 10

3. Výzkum – D19:

Hlava: Oči – 1, obočí – 0, nos – 1, ústa – 1, uši – 0, vlasy – 1

Tělo: Krk – 1, trup – 1, trup dvojdimenzionální – 1, ruce – 1, ruce dvojdimenzionální – 1, prsty – 0, 5 prstů – 0, nohy – 1, nohy dvojdimenzionální – 1, chodidla – 0, oblečení – 1

Celkem dosažených bodů - 12

4. Výzkum - D19:

Hlava: Oči – 1, obočí – 0, nos – 1, ústa – 1, uši – 0, vlasy – 1

Tělo: Krk – 1, trup – 1, trup dvojdimenzionální – 1, ruce – 1, ruce dvojdimenzionální – 1, prsty – 1, 5 prstů – 1, nohy – 1, nohy dvojdimenzionální – 1, chodidla – 1, oblečení – 1

Celkem dosažených bodů – 15

Celkový rozdíl úspěšnosti mezi 1. – 4. výzkumem u D19 tvořil 4 body.

Příklad hodnocení výzkumu kresby lidské postavy

Výzkum CH26

1. Výzkum – CH26



2. Výzkum – CH26



3. Výzkum – CH26



4. Výzkum – CH26



Vysvětlivky: CH = chlapec, 26 = pořadové číslo

Hodnocení CH26 (5;02 let)

1. Výzkum – CH26:

Hlava: Oči – 1, obočí – 0, nos – 1, ústa – 1, uši – 0, vlasy – 0

Tělo: Krk – 1, trup – 1, trup dvojdimenzionální – 1, ruce – 1, ruce dvojdimenzionální – 0, prsty – 1, 5 prstů – 0, nohy – 1, nohy dvojdimenzionální – 0, chodidla – 0, oblečení – 0

Celkem dosažených bodů – 9

2. Výzkum – CH26:

Hlava: Oči – 1, obočí – 0, nos – 1, ústa – 1, uši – 1, vlasy – 1

Tělo: Krk – 1, trup – 1, trup dvojdimenzionální – 1, ruce – 1, ruce dvojdimenzionální – 1, prsty – 1, 5 prstů – 0, nohy – 1, nohy dvojdimenzionální – 1, chodidla – 1, oblečení – 0

Celkem dosažených bodů - 14

3. Výzkum – CH26:

Hlava: Oči – 1, obočí – 0, nos – 1, ústa – 1, uši – 1, vlasy – 1

Tělo: Krk – 1, trup – 1, trup dvojdimenzionální – 1, ruce – 1, ruce dvojdimenzionální – 1, prsty – 1, 5 prstů – 1, nohy – 1, nohy dvojdimenzionální – 1, chodidla – 1, oblečení – 1

Celkem dosažených bodů - 16

4. Výzkum – CH26:

Hlava: Oči – 1, obočí – 1, nos – 1, ústa – 1, uši – 1, vlasy – 1

Tělo: Krk – 1, trup – 1, trup dvojdimenzionální – 1, ruce – 1, ruce dvojdimenzionální – 1, prsty – 1, 5 prstů – 1, nohy – 1, nohy dvojdimenzionální – 1, chodidla – 1, oblečení – 1

Celkem dosažených bodů – 17

Celkový rozdíl úspěšnosti mezi 1. – 4. výzkumem u CH26 tvořil 8 bodů.